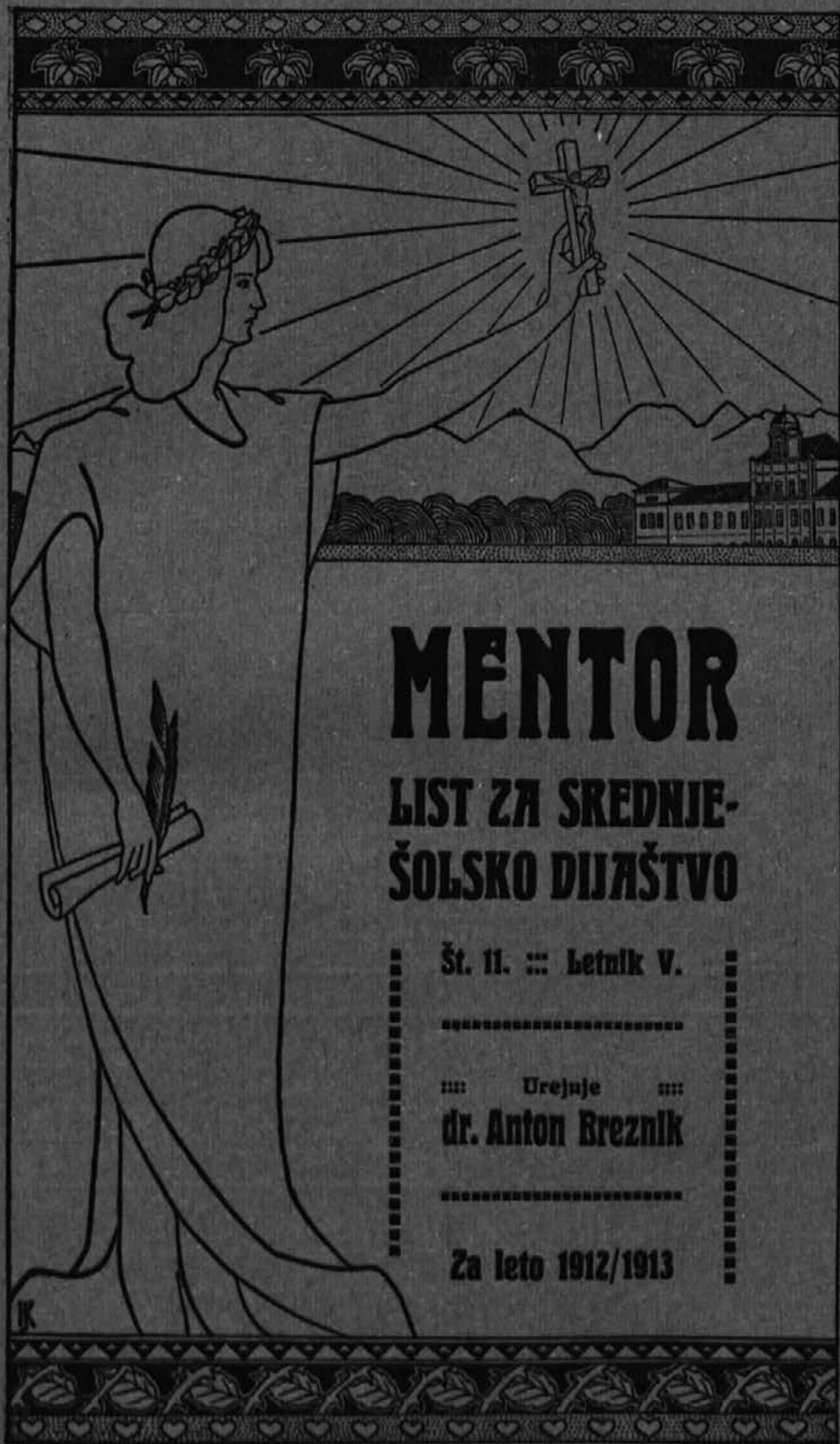

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 11. ... letnik V.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1912/1913

VSEBINA:

Veličina. (Ksaver Meško)	241
Trikrat pri Savici. (J. M. Dovič.) (Dalje)	242
Iz življenja klasičnih narodov. (Dr. J. Samsa.) (VI.)	247
Iz dijaških let velikega moža. (Dr. A. Zdešar.) (Konec)	251
Izobraženi stanovi v prvem krščanstvu. (Dr. Fr. Ku- lovec.) (Dalje)	257
Prošnja. (Pesem.) (Fr. Žalko)	260
Severen motiv. (Pesem.) (Fr. Žalko)	260
Drobiž	261—264

Lepa prilžnostna darila.

Največja in najbogatejša
tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 8 K naprej; nikel-
naste lepe anker ure od 4 K 50 naprej; srebrne cil.-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem. ure
od 10 K naprej; diamantni prstan od 18 K naprej; briljantni prstan od 20 K naprej. — Lepe
novosti v kina- in pravem srebru po znižanih cenah. Naročajte novi cenik s koledarjem
tudi po pošti zastonj. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za pletenje (pouk brezplačen).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

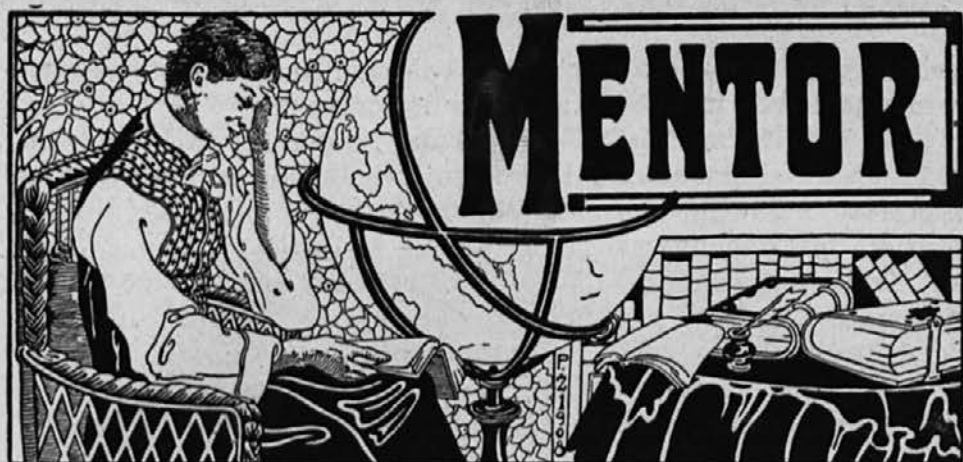

Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni **optični zavod**
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev,
toplomerov, daljnogledov itd. Popravila očal,
ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljub-
ljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake
dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Tisk »Katoliške Tiskarne« v Ljubljani. — Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Letnik V.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 11.

Ksaver Meško:

Veličina.

Praznujemo Konstantinov jubilej. Gotovo ste se zamislili ob njem v zgodovino one dobe; pretehtali ste može in značaje, ki so dajali pravec tedanjim dogodkom, ki so s svojo mogočno osebnostjo odkazali zgodovini pota, ki so s svojimi deli pisali tedanjo zgodovino. Predvsem ste si ogledali pač Konstantina. In kaj ste videli? Ali ne, da njegovo delo ni v skladnem razmerju z njegovim značajem? Da je njegovo delo pač veliko, a značaj primeroma majhen.

O Schillerju trdi Emerson nasprotno: da je blesk njegovega imena večji nego njegova dela. Zaradi česa? Bil je lep, čist značaj. Ta mu je pridobil, ta mu še daje velik sijaj.

In v našem življenju, vsakdanjem sicer in majhnem? Ali ni precej enako? Mislim, da.

Gotovo poznate ljudi, ki na zunaj niso storili mnogo, ki se ne morejo pohvaliti z velikimi deli, niti z velikopoteznimi, daljnosežnimi idejami ne, ki niso pokazali novih ciljev in novih poti, a jih vendar izredno cenite. Zakaj? Ker spoštujete in občudujete njih značaj!

Nasprotno, možje z velikimi deli, ljudje velikih idej, a brez značaja, saj nam niso simpatični. Vzori nam že nikakor niso! Ali nam ni ubožec iz Asisija, sv. Frančišek, mnogo bližji in dražji nego Machiavelli? Ali ne menih Savonarola mnogo simpatičnejši nego mogočni Aleksander VI.?

V mladih svojih letih hrepenite po slavi, po veličini. Menda smo hrepeneli vsi, dasi smo kmalu spoznali z velikim razočaranjem in z bridkostjo, kako lahka, kako prazna da je slava, da je nič-

vredna pena. In veličina — glejte, le ena resnična je, ona, ki jo daje plemenitost srca in duha, ki jo daje značajnost.

Ni Vam treba, mislim, s posebnim žarom hrepeneti po tem, da bi postali veliki umetniki, slavljani pesniki in pisatelji; a za to se potrudite z vsemi močmi in silami, da bi bili plemeniti in značajni, da bi kremeniti značaji ostali vse življenje.

Težje je morda: postati, biti in ostati velik značaj nego postati znamenit umetnik. In večjega spoštovanja je vreden priprost, a plemenit človek nego velik, a neznačajan umetnik.

J. M. Dovič:

Trikrat pri Savici.

(Dalje.)

II. del.

Tri osmice so se pisale, kar nas je prišlo trinajst novomašnikov iz ljubljanske bogoslovnice, da ponesemo slavo božjega imena širom kranske dežele.

Le prehitro so minuli slavnostni novomašniški dnevi in meseca »poberuha«¹ me je odpeljal brat z vozom na mojo prvo postojanko, v Bohinjsko Srednjo vas. Z dekretom vred sem dobil pismo, da naj vzamem s seboj le najpotrebnejše, ker ne bom dolgo ostal na svoji prvi službi.

Popotvanje, bratje, je naše življenje,
Mož modrih od nekda je to govorjenje.

Te besede pesnika Uršiča so mi prihajale na misel, ko sem se vozil sedem ur daleč na svojo prvo službo.

Moj prvi župnik je bil Matija Zarnik, brat dr. Val. Zarnika, znanega »očeta slovenskih taborov«.

Dela sem imel dovolj in ljudje so se me hipoma navadili, kakor bi bili že dolgo časa skupaj. Dejali so, da sem bil pred oltarjem kakor sv. Alojzij, na prižnici pa kakor misijonar.

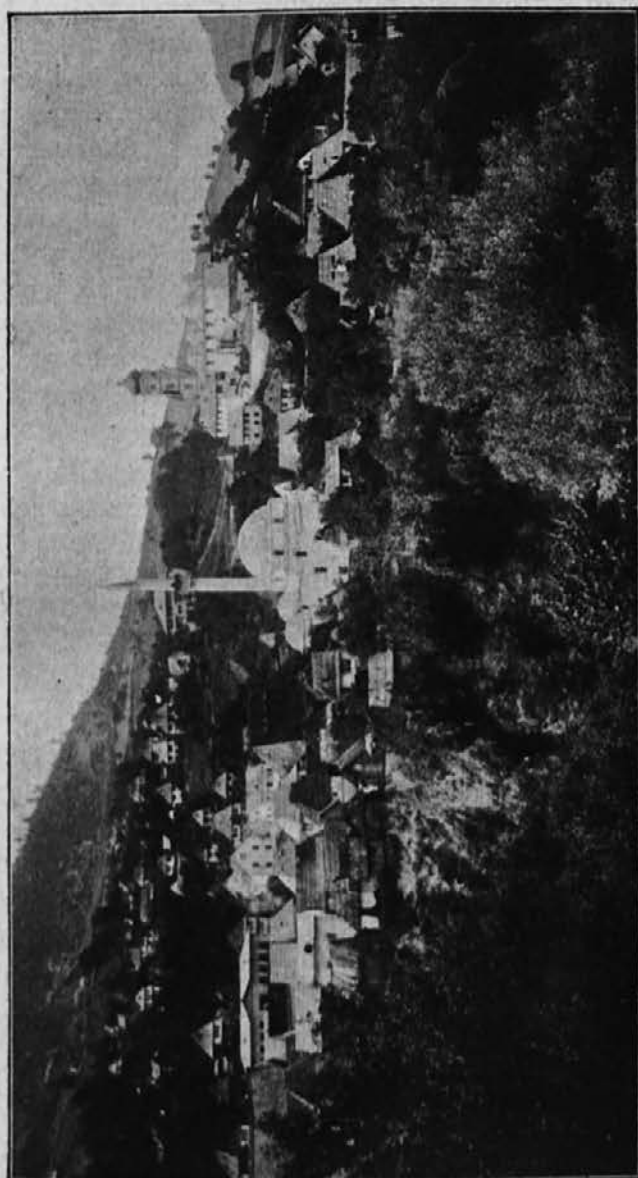
Z domačim učiteljem sva bila prav prijatelja. Osnovala sva moški pevski zbor, ki je pel tretji mesec že latinsko mašo na koru. Žal, da si presedlal, stari znanec! Še zdaj mi je hudo, da si dobil ukor radi najinega prijateljstva!

Iz svoje prve službe moram predstaviti še eno osebo, ki je bila naš stalen gost. Prišel je tri dni za mano in odšel tri dni pred mano iz Bohinja. To je bil ta čas po župniških dobro znani »Brencelj«, pisatelj Jakob Alešovec. Z župnikom sta bila sošolca in za mojega bivanja v Bohinju je igral vlogo »dvornega norca«, zame živ zgled

¹ Ime odtod, ker bolnike pobira.

izgubljenega pisatelja, ker sem kot bogoslovec zalagal nič manj kakor sedem listov s svojimi proizvodi.

Župnikova sestra, debela Marica, blaga dušica, je bila izvrstna kuharica. Skrbela je za nas, da nismo bili lačni. Župnik se je po obedu iztegnil po klopi, naslonil glavo na veliko biblijo in dvigal

Čajnica v Bosni

v roki homeopatično knjigo, jaz sem zapalil svojo dolgocevno pipo, Brencelj pa je kadil župnikove cigare in pridno praznil kozarce. Govoril je vonomer, kadil župniku, meni pa kazal na papirju, koliko duhovnikov je že obiskal tisto leto po Štajerskem in Kranjskem. Možu je neredno življenje in pijača poplavila že velika deli

božjih darov in se je rad ponavljal. V treh mesecih je spesnil — seveda ponoči — en hvalospev na župnika in spisal podlistek o Bohinjcih, ker niso imeli znamenja sredi vasi.

Nekega dne se porodi v moji glavi sklep, da bi šli k Savici. In smo šli. Župnik je sicer zaostal pri sv. Duhu, kjer je maševal, jaz pa »Brencelj« in cerkovnik France smo jo rezali peš ob bohinjskem jezeru proti Savici. Mene so zanimale planinske rože, Brencelj je kvaril svoje že precej pogrete dovtipe, France pa je z vso svojo bohinjsko zavednostjo in vednostjo razkazoval kraje, našteval imena bližnjih gora in prideval pravljičice iz okolice. Skozi bukova debela smo hropili navzgor, dokler se ne pokaže vrh steze pred nami gora Komarča. Iz skalnate odprtine se je izlivala po mahoviti skali penča se voda. Hlapelo in zvenelo je vedno huje, vodna plast je poskakovala in tisoči solčnih žarkov so se zapletali v vodne kaplje, ki so drle s črne skale v globoki kotel. Tam doli je pršelo, kakor bi se kopale gorske vile v srebrni vodici. Škropilo je, kakor bi dvigal povodnji mož svoje rame in otresal s svojo glavo. Pravljični svet se nam je odprl, prikazni vodnih duhov so stopale pred nas.

Brencelj je bil že star poet in ga ta čarobna prikazen ni ogreela. Zanimal se je bolj za »vir Hipokrene«, ki ga je imel s seboj v malhi cerkovnik. Tekel mu je brez presledkov po grlu navzdol. Meni pa je prišel na misel Prešernov povodnji mož, ki je klical Uršiki:

»Ne boj se, ji reče, ne boj se grmenja,
Ne boj se potokov ti mojih šumenja,
Ne boj se vetrov mi prijaznih vršenja:
Le urno, le urno obrni pete,
Le urno, le urno, ker pozno je že!«

Mraz me je stresal, a vendar sem se nerad ločil od vodnih duhov. Ves moker od pršenja vode se vrnem na verando, koder sta mi Brencelj in cerkovnik ponujala ostanke dojučnika. Nato smo se odpravili domov. Na ušesa nam je udarjalo grmenje slapovo in smo čuli:

... »Kak bolj spodaj lena
Voda razgraja, kak bregove stresa,
In kak pred njo se gore ziblje stena,
Kak skale podkopuje in drevesa,
Kak do nebes leti nje jeze pena!«

Cerkovnik sv. Duha je čakal s čolnom, da nas popelje po jezeru navzdol. Z njim nas je čakal tudi župnik, da nas povede na okrepčanje k hotelu »Touristenhaus«, ali kakor ga je Brencelj krstil: »Noristenhaus«.

Tu sta nas čakala tudi bistriška duhovnika, župnik J. Mesar in kapelan Golmajer.

Brencelj je sedel vis-a-vis meni. Ne bom opisoval njegovega obraza, saj ga je njegov list »Brencelj« prinašal v vsaki številki. Ko se je oddahnil od požirka, je vprašal:

»Gospod kaplan, kakšen dojem je napravila na vas Savica?«

»Očarala me je,« odgovorim. »Videl sem jo pred leti kot dijak; a danes mi je vtisnila vse drugačne spomine kakor takrat. Pred šestimi leti sem gledal slap Savice kot posnemalec Prešernov, danes pa sem ga gledal samostojno kot umetnik, ki išče novih problemov, ki ustvarja iz Stvarnikovih del nova dela...«

»Ali umetnik je le tisti, ki naravo posnema. Čim bolj prodere v globine božje narave, čim bolj zna to kopirati, tem večji umetnik je,« odvrne hotelir, ki je bil tudi slikar.

»Gola narava, ta dela lepoto, in čim bolj golo podobo naslikate, čim bolj jo posnamete po naravi, tem lepša je, kajneda,« odvrne satirično župnik Zarnik.

»Vsekako. Kar je naravno, to je lepo,« pristavi hotelir.

»Kozavo dekle je torej tudi lepo, g. hotelir,« pristavim jaz.

»Nikakor ne. To je potvara božja.«

»Čemu je torej Bog kože ustvaril?« reče spet Zarnik.

Hotelir molči, jaz pa pravim:

»Kože so bolezen, bolezen pa je posledica izvirnega greha. Prvotno Bog ni ustvaril človeka podvrženega boleznim.«

»Lepota, poezija ni nekaj objektivnega, ampak nekaj subjektivnega. Lepo je le tisto, kar ugaja nam v gotovem trenutku. Umetnik, ki pohujšuje, ni umetnik; kdor pusti, da vaški slikar Lovr. Žolna zagovarja nago obliko našega Zveličarja, ni umetnik. Umetnik ni, kdor »Slovana da slikati brez obleke,« češ da ni nobene take obleke narodne, katero bi bili Slovani vse vprek nosili. Vi hočete biti naturalist, gospod slikar, pa niste na pravi poti.«

Jaz sem žel pohvalo pri gospodih, hotelir je umolknil, Brencelj pa je svojo obadjo naturo potopil v kozarcu.

»Naturalisti hočete, da se povrne kultura divjakov, ker silite v nagoto. Kaj poje naš prvi pesnik?

Naj pesem umetna,
Naj merjena bo,
Nikdar ni prijetna,
Če žali uho.

In slika tudi ni prijetna, če žali oko, povest ni umetna, če žali čut sramežljivosti.«

»Res je tako,« potrdi modri župnik Mesar. »Bog je človeku že v srce vsadil čut lepote, kakor čut dobrosti. Po božjih zapovedih bo Bog sodil vsakega, tudi umetnika. Tudi zanj veljajo zakoni sinajske gore.«

»Bog je ustvaril svet in ta svet je lep, dasi ga gledamo v velikih dimenzijah. Umetnikov namen pa je, lepoto tega sveta pove-
ličati v podrobnostih. Mi pesniki in pisci izpopolnjujemo lepoto
vesoljnega stvarstva, ni najprvo naš namen, posnemati božjo na-
ravo, ampak jo izpopolnovati, jo slikati v podrobnostih, kakor jo
je ustvaril božji Stvarnik v velikih konturah.

29

»Greift nur hinein in's volle Menschenleben ...

»V

In wo ihr's packt, da ist's interessant.«

Zanimivo je tisto, kar nam ugaja, kar nas frapira, prevzame,
navduši, povzpne do velikih dejanj. Zato pravimo, da so pesniki
naši preroki, naši vodniki, naši glasniki, klicarji za lepšo, vese-
lejšo bodočnost,« skončam jaz debato in preberem, kar sem zapisal
v svoj zapisnik, sedeč poprej na ladji sredi jezera:

Kar je vožnja krog sveta,
Kar je zvezda vrh nebá,
Kar je biser v dnu morjá,
To je pesemca mojá.

Kar je plamen na ognjišču,
Kar je mravlja na mravljišču,
Kar je uri nepokoj,
To je ljubi pesnik moj.

Kar je ladja sred morja,
Kar je roža sred polja,
Kar je mecesen vrh gore,
Vse to misli so moje.

Gora je visoka,
Višje je nebo,
Morje je globoko,
Nižje pod zemljo.

Velik je v vsemirji
Božji stavbenik,
Mi pa smo polirji
Zanj podrobnih slik.

Ko je Brencelj še napil na zdravje polirjevo, smo se vzdignili
in vračali domov.

Župnik Zarnik nas je opozoril blizu iztoka Save na nizkem
holmcu na 500 let staro cerkvico sv. Janeza Krstnika. Vstopili smo.
Alešovec mi je kazal lepe freske na stenah v koru, ki segajo v 14. vek.
Slikar ni poznal perspektive, pač pa je imel zmisla za resnobno ver-
sko polje. Alešovcu pa so bolj ugajali razni angelci — deklice s pe-
ruti — ki so držali krog oltarja širok pas, eden je celo usta držal
odprta in je baje pel. Tudi po kotih nad okni so se premetavali
angelci in igrali na mandoline, eden celo na piščal.

Ko nam je še župnik Mesar povedal, da so prve zvonove iz Vidma prinesli čez Črno prst v Bohinj k ti mični cerkvi, smo se poslovili.

Bila je že tema in megla. Po stezi smo stopali proti Srednji vasi, le Brencelj ni maral za steze in brvi, ker je bil na pol slep, in je krenil po cesti.

Pozno v noč je prisopihal s svojo kuštrasto brado za nama in ponavljal svoje dovtipe in spomine, dokler nismo šli k počitku.

Brencelj je bil vedno zadnji za spanje, pa tudi zadnji za vstajanje.

Lepi so bili ti dnevi moje prve službe. V šopkih sem se poslovil od Bohinja.

Dr. J. Samsa:

Iz življenja klasičnih narodov.

VI. V atenski hiši.

Ker je naju gospodar Kalija tako prijazno sprejel, se smeja že nekoliko svobodneje gibati, kakor je pri uradnih obiskih dovoljeno. Od vhoda nas pelje kratek koridor do velikega štirikotnega, z mozaiki potlakanega dvorišča, katerega obdajajo od vseh štirih strani pokriti hodniki; streha teh hodnikov — lahko jih imenujemo tudi galerije — sloni na krasnih kaneliranih jonskih stebrih; spoznava jih po spiralno zavrtih kapiteljskih zavijačah (*volutae*, *oculi*, *ὄφθαλμοι*). Steber je bistveni del stare, zlasti grške arhitekture. Stari Egipčani so posneli obliko stebra po cvetličnem stebelu, Grki pa po največjem umotvoru prve umetnice, narave, po človeškem telesu. Zato ima grški steber podnožje (*βάσις*), na katerem stoji, trup (*σῶμα*, telo), t. j. srednji del stebra, ki nosi težo, in glavo, kapitelj (*capitulum*, *κεφάλαιον*), na kateri neposredno slone drugi arhitektonski členi. Stebrišča so bistveni deli grških javnih poslopij (svetišč, gimnazij itd.), pa tudi bogatih zasebnih hiš. Tak stebriščni hodnik (*περίστυλον*) obdaja torej tudi odprto dvorišče Kalijeve hiše. Le pogumno stopiva na dvorišče. Kaj pa je to v sredi dvorišča? Oltar? Da, oltar, posvečen hišnemu Zevsu (*Ζεὺς ἑκαῖος*); morda se še spominjaš, da sva videla pred vhodom Apolonov oltar in Hermejev steber. Grk je veren, vse svoje zadeve posvečuje bogovom; tudi hišo, ki je steber države in javnega reda — le spomni se Schillerjevih besedi: »Etwas muß der Mensch sein Eigen nennen, — oder er wird morden und brennen« — tudi hišo torej, ki je prvi pogoj družinske sreče in blagostanja, je posvetil Grk bogu, in sicer najvišjemu, Zevsu, ki je oče in poglavar velike družine bogov in ljudi. »Z Bogom začni vsako delo, da bo dober tek imelo«; to je bilo

geslo grškega gospodarja, ki je kot svečenik svoje družine daroval hišnemu bogu na skupnem hišnem oltarju, preden je šel po svojih opravkih. Zevsov oltar je bil središče grške hiše. Od tu »veže stavijo se na vse kraje«. Središče naše moderne hiše je pri vhodu, že tam se cepijo hodniki na vse strani; grška hiša se sredotoči znotraj okoli dvorišča. Iz peristila vodijo namreč na vse strani vrata v razne sobe za služinčad, spalnice in shrambe.

Toda čuj, veseli otroški glasovi! Iz ene izmed teh mnogoštevilnih sob sta kriče priskakljala sedemletni deček in desetletna deklica. To sta Kalijeva otroka Hiponik in Hipareta. Ko zagledata dva tujca, za hip umolkmeta, pritečeta k očetu ter se mu vsak ene roke okleneta. A vajena sta tujcev, v hišo njunega očeta jih mnogo prihaja. Kmalu pozabita na tujca, pustita očeta in stečeta. A se hitro zopet vrmeta, deklica prinese dve žogi, deček pa žabo — na Grškem še sedaj domača žival —, za krak ji je privezal vrstico in tako jo drži mlademu psičku, ki je pritekel za njim. Kadar psiček hlastne po njej, jo deček urno odmakne. A tu ga oče pokara, da žival tudi boli, kakor človeka. Mladi sinko v trenutku pusti žabo in psička, steče k sestrici in ji prestreže žogo, ki jo je hotela sama ujeti. Zapuščeni psiček ju nekaj časa žalostno gleda, potem pa se opogumi, pride k njima, se usede med nju in pogleduje zdaj enega, zdaj drugega, kakor bi hotel reči, ako bi znal nemški: »Ich sei, gewährt mir die Bitte, in ihrem Bunde der dritte.« Srečna mladost!

Kaj je pač, kar je na mladem življenju tako prikupljivega, nežnega? Jeli to nedolžno oko, bistro in jasno kot gorsko jezero, ki ga še ni skalila umazana noga? Jeli to srebrnočisti glas, ki nam doni na uho, kakor angelska struna v sveti božični noči? Ali pa je nedolžnost, v katero še ni dahnil strupen dih greha? Ali morda sreča, ki je iščemo — nedosegljivo kakor solnce — po različnih potih, a ne najdemo nikjer, odkar smo nehali biti — otroci?

Srečni Hiponik, srečna Hipareta!

Ali prišel bo čas, ko bosta tudi vidva mislila na čudovito pesem srečne mladosti, kakor je mislil nemški pesnik:

Aus der Jugendzeit, aus der Jugendzeit
Klingt ein Lied mir immerdar:
O wie liegt so weit, o wie liegt so weit,
Was mein einst war! (Rückert, Aus der Jugendzeit.)

Ἔσεται ἡμᾶς — prišel bo čas, ko bo vaju oče, sedaj eden prvih mož v Atenah, umrl v uboštvi, in tedaj bosta tudi vidva čutila, kako resnične so besede:

Nessun maggior dolore, che ricordarsi
Nella miseria ai tempi felici. (Dante.)
(Ni je večje bolečine, kot v nesreči
spominjati se srečnih dni.)

Toda kam sva se zamislila? Kalija je nama namignil, naj greva z njim, da nama pokaže notranjost svoje hiše. A že to, kar vidiva z dvorišča, nikakor ni táko, kakor poje naš Gregorčič o slovenski kmeti hiši:

Mogočna nisi, ne prostorna
In stavil te umetnik ni,
Bolj kot bogata si uborna,
Preprosta selska hiša ti!

Vse, kar vidiva tu, je ravno nasprotno temu; tu se je bogastvo združilo z umetnostjo, da ustvari udobno bivališče možu, ki mu ni samo do pametnega uživanja, ampak ki pozna tudi fino izobrazbo in ima umetniški okus. Torej pojdiva za Kalijem. Z dvorišča naju pelje v dvorano, ki leži nasproti glavnemu vhodu; ta dvorana je na eni strani, nasproti dvorišču, odprta, imenuje se *προστάς* ali *παραστάς*. To je najvažnejši prostor v grški hiši; to je predsoba, sprejemnica, salon, obednica in družinska soba. Glej, v kotu je oltar Hestije (Veste), boginje domačega ognjišča; ognjišče je središče družinske in domače sreče; na našem Krasu je ognjišče še dandanes najbolj priljubljeno zbirališče. V tej prostadi se zbira družina k domači daritvi in k jedi, tu se obhajajo domači godovi, rojstni dnevi, ženitovanje itd. Ako gospodar za dalje časa odhaja, opravi tu domačo daritev vpričo cele družine, preden odide in ko se vrne. Tudi sužnji spadajo k družini in so pri domači daritvi navzoči. Tu pri oltarju Hestije je suženj sprejet v hišo, sem pribeži iz strahu pred kaznijo. Hestijin oltar je asil (*ἄσυλον*¹); suženj, celo tujec in sovražnik, ki se tega oltarja dotakne, je nedotakljiv; Hestija ga je sprejela pod svoje varstvo, nič žalega se mu ne sme zgoditi.

Iz prostade naju pelje Kalija v intimnejše prostore svoje hiše, na levo v zakonsko spalnico (*θάλαμος*), na desno pa v spalnico za odrasle hčere (*ἀμφιθάλαμος*). V smeri glavnega vhoda stopimo iz prostade (skozi vrata, imenovana *θύρα μέγαντος* ali *μέσαντος*, v nasprotju z glavnimi vrati, ki so *θύρα αἰετοῦ*, *αἰλή*-dvorišče) v ženske prostore (*γυναικῶν*, ali *γυναικωνίτις*; prostor, za moške rezerviran, se imenuje *ἀνδρῶν* ali *ἀνδρωνίτις*). Tu je prostor za dekletke, ki pod nadzorstvom matere gospodinje opravljajo domača dela, pripravljajo jed in delajo obleko in druga ročna dela.

Und drinnen waltet
Die züchtige Hausfrau,
Die Mutter der Kinder,
Und herrschet weise
Im häuslichen Kreise,
Und lehret die Mädchen
Und wehret den Knaben,
Und reget ohn' Ende
Die fleißigen Hände,

¹ ἄ-συλάω, kar se ne sme oropati.

Und mehrt den Gewinn
 Mit ordnendem Sinn,
 Und füllet mit Schätzen die duftenden Laden,
 Und dreht um die schnurrende Spindel den Faden,
 Und sammelt im reinlich geglätteten Schrein
 Die schimmernde Wolle, den schneeichten Lein,
 Und füget zum Guten den Glanz und den Schimmer,
 Und ruhet nimmer. (Schiller, Das Lied von der Glocke.)

Težko je najti v svetovni literaturi podobno mesto, ki bi tako poetično in hkrati tako realistično izražalo poklic grške žene. Grkinja je bila vse poprej nego sufragetka; njen poklic je bil omejen od štirih sten njenih sob. Tu je vladala kot kraljica nad deklami in družino; v mozeve posle se ni smela vtikati. Javnosti in javnih vprašanj za-njo ni bilo; niti v gledališče ni smela zahajati. Grkinja — tudi plemkinja — ni bila salonska dama s francosko duhovitostjo, ampak samo mati in gospodinja. Ženske, ki so hrepenele po večji izobrazbi in po prostejšem življenju, so bile na dvočljevem glasu. Homer je bil, kakor v vsakem drugem oziru, tako tudi v tem učitelj svojega ljudstva. Ko se Hektor poslavlja od ljubljene Andromahe in dragega mu sinčka Astianakta, so njegove zadnje besede:

Pojdi ti v hišo in brigaj za svoja lastna se dela,
 namreč za statve in za vreteno, deklam pa ukaži
 priti k delu. Vojska pa delo in skrb je nam moškim,
 zlasti pa meni izmed teh, ki v Iliju so se rodili. (Il. VI, 490 sl.)

V gospodinjski sobi torej smo. Ob stenah sede na nizkih stolih deklet, vsaka pri svojem delu; nekatere stoje pri statvah in tko, druge merijo platno ali ga režejo za obleko. Kaj pa ona tam, ki sedi v kotu? Ta prede: okoli leve lakti ima ovit podolgast kosem volne, desno nogo ima oprto ob zgornji rob posode, podobne našim papirnim košem, z desno roko pa svaljka ob oprto desno nogo nit, ki pada ob nogi v posodo.

Toda, ti začudeno gledaš okoli sebe? „Kje pa je gospodinja?“ To vprašanje se ti bere na obrazu. Kalija je razumel tvoje nemo vprašanje, a ne odgovarja. Ženo je odslovil pred nekaterimi leti; to je bil velik škandal v atenski javnosti, ker ni nihče prav vedel, zakaj. Morda je bila kaj zagrešila, ali pa je hotela bolj svobodno živeti? Kdo ve? To se je pač vedelo, da sofistov, parazitov in drugih takih gostov, ki so v celih trumah prihajali v hišo, ni rada videla; a on, Kalija, je ljubil veselo družbo duhovitih četudi površnih in liberalnih ljudi. Morda ju je to razdvojilo. Tu in tam se je govorilo, da Kalija, odkar je bil ločen od žene, ni bil več prav vesel; drugi so govorili, da njegovo premoženje gine; a kdo bi vse take čenče verjel. Sedaj je naš gospodar še vedno gostoljubni in bogati Kalija. In to njegovim „prijateljem“ zadostuje.

Iz srednje izmed treh ženskih sob nas peljejo vrata na prostoren vrt, obrastel s širokoperesnimi platanami in okrašen s kipi

domačih bogov-zavetnikov. Ker smo se s hojo po dolgi sobah nekoliko utrudili, sedemo na gospodarjev migljaj k marmornati mizi na nizke stolčke, kakršni so zaklopni stoli na krovu naših ladij. Na drug Kalijev migljaj pa prinese sluga, mlad Frigijec, morskih rib in smokev, da se malo okrepčamo. Tu na vrtu opazimo, da se nad prostado, nad glavnim delom hiše, nahaja eno nadstropje, ki služi deklam za spalnice.

Ko smo se okrepčali, pridemo skozi ginaikonitido po drugi strani peristila, ki je obrnjen proti ulici, do glasne družbe Kalijevih vsakdanjih gostov, — tu so sofisti Hípia, Protagora, Prodik, med njimi ukaželjni mladeniči plemenitih atenskih rodbin — nekoliko v stran od te glasne družbe vidimo Sokrata v živahnem razgovoru z mladim, ognjevitim Alkibiadom. Družba se spoštljivo umakne gospodarju in tujima gostoma; midva pa nočeva prijaznega Kalija več zadrževati, družba ga že težko pričakuje. Vljudno se mu zahvaliva in odideva.

Hvala ti, plemeniti Kalija! Da bi pač nikdar ne okusil grenkih besedi:

Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Dr. A. Zdešar:

Iz dijaških let velikega moža.

(Konec.)

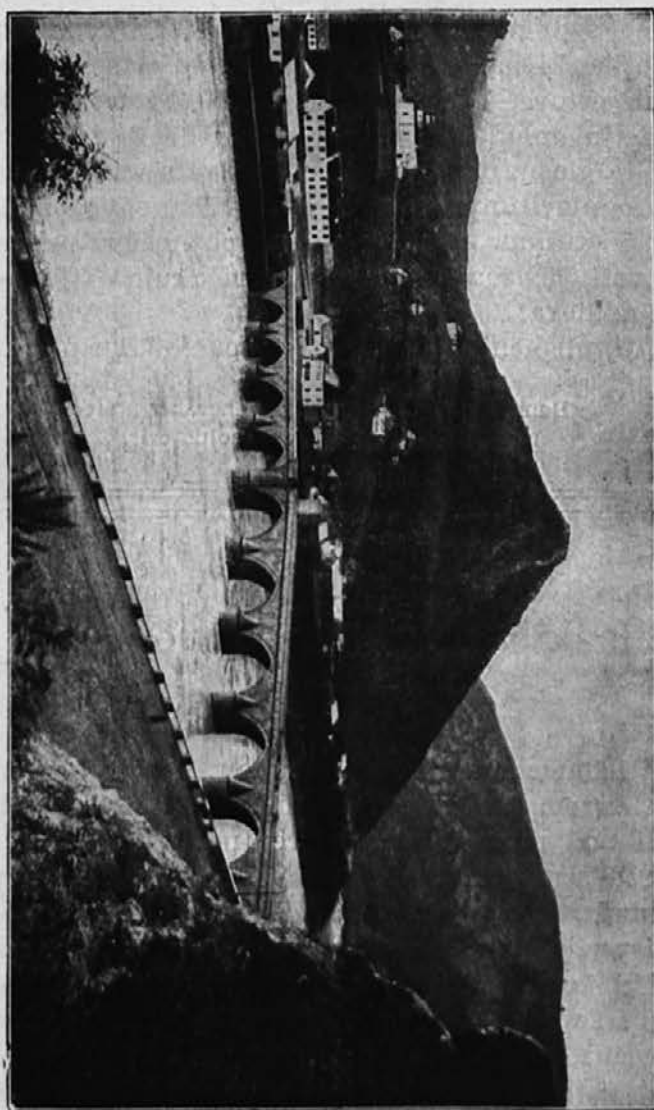
2. Dva profesorja.

Konec 1831. leta se odpravi Ozanam v Pariz na pravno fakulteto. Po slavnem receptu: *Primum vivere, dein philosophari* je moral tudi naš pravoslovec najprej misliti na svoje materialne potrebe, predvsem na dobro stanovanje. Znanec njegove matere mu res kmalu nekaj dobi. Pravim »nekaj«, kajti to stanovanje nikakor ni ugajalo našemu po srcu tako fino izobraženemu Ozanamu. Prišel je med lahkožive in plitvomiselné kolege, ki so občevali mnogo s še bolj lahkoživim in kratkomiselnim ženstvom.

Ta družba, to stanovanje Ozanamu nista ugajala in Ozanam ni bil vesel tistih dni, ko je bival med temi kolegi. Ali ni trpelo dolgo. Že v Lyonu je bil nekoč predstavljen velikemu matematiku in fiziku Ampèrju, ki ga je prijazno povabil, naj ga gotovo obišče, ko pride v Pariz. Ko ga zdaj poseti, je bilo eno prvih Ampèrjevih vprašanj: »Kakšno pa imate stanovanje?«

Ozanam mu pove vse po resnici in mu nič ne skriva, da je naletel na kolege, ki mu iz teh in teh vzrokov ne morejo ugajati. Ampère ga nekaj časa zadovoljno gleda, potem pa odpre vrata

neke sobe in reče: »Vidite, to je soba mojega sina, ki je zdaj na Nemškem in ki ga ne bo tako hitro nazaj. Kaj mislite, ali bi bila za vas?« In ker si Ozanam še upal ni misliti, kam meri Ampère, mu reče ta očetovsko: »Veste kaj, pridite stanovat k meni! Vaše mišljenje in naziranje je čisto tako, kakor moje. Vi jeste postno, pri nas tudi. Veselilo me bo, da se bom mogel z Vami razgovarjati.«

Višegrad v Bosni.

Ozanam sprejme to ponudbo z veseljem in se takoj preseli k Ampèrju, ki mu je bil od tega časa naprej pravi očetovski prijatelj.

Ampère je bil takrat star 56 let. Ozanam je z njim veliko občeval in ga je dobro poznal. Občudoval je prav tako njegovo ženjalnost kakor njegovo otroško verno in pobožno srce. O njegovih iznajdbah na polju matematike in fizike, zavoľo katerih je bil postal

svetovno znan, piše Ozanam: »On ima neko intuitivno, instinktivno znanje. Pravi, da so mu prišle njegove iznajdbe kar naenkrat na um, kakor se blisek posveti.«

A Ozanam pravi tudi o njem: »Tisti, ki so poznali samo njegov razum, so poznali le njegovo manj popolno polovico« in pripoveduje, kako je Ampère pisal svoje duhovito učeno delo »Philosophie des sciences«. Pri tem mu je pomagal tudi Ozanam in pisal njegov diktat. Med delom je Ampère večkrat začel kakšen pogovor z njim in nemalokrat je pokrtil z obema rokama svojo glavo in ponavljal: »O kako velik je Bog, Ozanam, kako velik je Bog!«

Nekega dne gre Ozanam na kratek obisk pred Najsvetejše v cerkev sv. Genovefe. Cerkev je bila prazna, le tuptam je klečala in molila kakšna preprosta ženska. Ali ko stopi po cerkvi par korakov naprej, zagleda v nekem kotu vendar tudi klečečega moškega, vsega zatopljenega v globoko moljenje Najsvetejšega. Ko pogleda Ozanam pobožnega molilca nekoliko bistreje, spozna v njem — Ampèrja. Ozanamovi koraki ga niso prebudili iz zbrane in globoke molitve, in ne da bi ga bil Ampère opazil, odide Ozanam tiho iz svetišča.

Ko je leta 1832. davila po Parizu kolera, mu je Ampère vsak večer pri večerji napol v šali in napol zares naročal: »Ozanam, če me prime ponoči kolera, tedaj udarim s palico po tleh« — Ozanam je imel svojo sobo ravno pod njegovo — »tedaj skočite najprej po mojega spovednika in nato še po mojega zdravnika.«

Tak je bil veleum Ampère!

Zajedno z Ampèrjem je bival takrat na pariškem vseučilišču tudi filozof Teodor Jouffroy. Bil je tedaj 36 let star in popoln svobodomislec.

Pri nekem predavanju, kjer ga je poslušal tudi Ozanam, napade Jouffroy razodetje božje in je tajil celo možnost božjega razodetja. Globokovernega in globokomislečega Ozanama zaboli to sofistično zavijanje in tajeenje resnice. Vsede se torej in napiše nekaj duhovitih in jedrnatih ugovorov zoper njegova izvajanja in pristavi prošnjo, naj mu blagovoli te ugovore pri prvem prihodnjem predavanju rešiti, na koncu pa svojo vlogo s polnim imenom podpiše. Ali Jouffroy je najprej celih 14 dni čisto molčal. Po preteku štirinajstih dni je vendar nekaj odgovoril, ali nič stvarnega; videlo se mu je, da se le izvija in da mu Ozanamovi ugovori presedajo.

Ali Ozanam prime zopet za pero, sestavi novo vlogo in pridobi zanjo še petnajst podpisov.

Zdaj je moral Jouffroy seveda stvarno odgovoriti. Ali tudi ta odgovor je bil bolj sofistično umikanje; nazadnje je konstatiral, da so se časi premenili, da nekda ni bilo nikogar, ki bi se bil na vseučilišču zavzel za krščanske dogme, in obljubil da ne bo nikoli več žalil verskega čuta svojih slušateljev.

Enako je delal Ozanam tudi pri drugih profesorjih, če so se osmelili napadati verske resnice. In bili so toliko lojalni, da so priznali njegovo izredno inteligenco, in toliko takti, da so na pariškem vseučilišču prenehali ironični napadi na Cerkev in vero.

Jouffroy sam je začel polagoma dvójiti nad trdnostjo svojega filozofičnega sistema; vsaj proti koncu svojega življenja je večkrat izjavil: »Ena sama stran katoliškega katekizma je več vredna kot vsi filozofični sistemi«.

3. Gledališče.

Dne 1. januarja 1832. se je Ozanam predstavil duhovitemu Chateaubriandu, pisatelju krasnega »Genie du Christianisme«.

»Kako Vam ugajajo pariška gledališča?« ga vpraša slavljeni literat.

Ozanam je v očitni zadregi in ne ve, kaj bi odgovoril. Na posled mu vendar pridejo iz ust besede, a nekako težko: »Materi sem moral obljubiti, da nikoli ne prestopim praga nobenega gledališča.«

Zdaj je bilo izgovorjeno in mirno je čakal, pa naj pride še tako zasoljen sarkazem iz teh duhovitih ust, češ, materini principi so v tem slučaju tudi moji.

A ženialni pisatelj ga najprej pogleda z neizmerno gorkim in ljubim pogledom, potem pa ga objame in pravi: »Rotim Vas, da se ravnate po svetu svoje matere. Pridobili ne bi v gledališču ničesar, pač pa lahko mnogo izgubili.«

In Ozanam se je vestno ravnal po svetu svoje matere in Chateaubrianda. Kedar so ga tovariši silili h kaki predstavi, je vselej odgovoril: »De Chateaubriand mi je rekel, da ni dobro v gledališče hoditi.« Prvikrat je bil v gledališču pri neki klasični igri, ko je bil star 27 let. Ali igra ni napravila na duhovitega moža skoraj nobenega vtisa: njegov duh je bil navajen tečnejše hrane.

4. Vincencijeva družba.

Na pariški univerzi je bilo mnogo brezverstva med profesorji in med dijaštvom. A bilo je tudi še mnogo nepokvarjenih, da, plemenitih elementov. Samo ene reči je manjkalo do Ozanamovega prihoda na vseučilišče: nihče se ni upal dvigniti možko praporja katoliške misli. Takoj pa, ko je to storil Ozanam, so se jeli zbirati okoli njega duševno sorodni mu značaji.

Ozanam je takoj spoznal, da imajo sicer vsi dobro in pravo voljo, a da jim manjka verske izobraženosti. Da bi odpomogel tej potrebi, je Ozanam storil posebno dve reči:

Prvič je dal iniciativo pariškemu nadškofu De Quelenu, da je poklical na prižnico v Notre-Dame (stolna cerkev pariška Naše

[ljube] Gospé«), slavnega govornika dominikanca Lacordairja, ki se je pozneje proslavil ravno s temi svojimi duhovitimi konferencami za izobražence. Prošnjo na nadškofa je zdaj podpisalo že 200 katoliških dijakov.

Drugič pa so po Ozanamovi iniciativi katoliški dijaki sami med seboj ustanovili »historično-filozofične konference«, v katerih so

Bosenska vzhodna železnica ob Drini.

obdelavali različna verska in katoliško-kulturna vprašanja. Eden je referiral, največkrat Ozanam, na kar se je vnela debata. Da bi bilo več zanimanja in intenzivnega delovanja, so vabili k tem konferencam tudi dijakke negativnega naziranja. Ker pa je katoliškim dijakom manjkalo trdne filozofične in dialektične podlage, so ti duševni turnirji ostali mnogokrat brez odločilne zmage. Nekega dne, spo-

mladi 1833. leta, pa so nasprotni dijaki, ne razločujoč med notranjo energijo krščanstva in med udejstvovanjem krščanskih resnic po naši prosti volji, katoliške dijake postavili pred ugovor: »Katoličanstvo se je preživelo. Ne tajimo, da nekdanj ni delalo čudežev, da nimamo njemu zahvaliti visoke srednjeveške kulture, ali danes je to katoličanstvo mrtvo. Pokažite nam, da še živi, pokažite nam njegovo energijo, če morete, potem vam verjamemo.«

V tem ugovoru je bilo par zrn resnice. Francoska javnost je takrat še vedno hirala za globokimi ranami, ki so jih ji vsekali enciklopedisti, posebno Voltaire in pa velika revolucija. Praktičnega krščanstva je bilo tedaj na Francoskem res malo, in zato katoliški dijaki niso mogli pokazati na nobene velike katoliške kulturne ali socialne institucije.

Ko je bil Ozanam po debati z nekaterimi svojimi tovariši sam, pravi: »Da, nekaj imajo prav: krščanstvo se ne sme dokazovati samo z besedami, ampak tudi z deli.«

Prepričani so bili, da je treba kaj storiti, kaj delati. Vprašali so se le: »Ali kaj delati? Kje in kako začeti?«

Duhovnik Bailly, ki se je mnogo bavil z vseučiliško mladino in ki so ga zdaj sveta vprašali, je bil mnenja, da se energija krščanstva kaže najsijajneje v ljubezni do ubogih in v skrbi zanje; zato naj tukaj zastavijo svoje čile mlade moči.

Ozanam in tovariši so uvideli, da ima Bailly prav, in kmalu je bil sklep storjen: »Allons aux pauvres!« »Pojdimo med uboge!« Da pa dobé teh, se napotijo najprej k »materi ubogih«, k tedaj po vsem Parizu znani in popularni usmiljenki »Soeur Rosalie« (sestra Rozalija). Po njenih praktičnih nasvetih in po mislih Baillyja sestavijo statute in tako je majnika leta 1833. ustanovil Ozanam s sedmimi drugimi vseučiliškimi tovariši družbo sv. Vincencija, ki šteje danes na tisoče in tisoče udov po vsem svetu in ki podpira na stotisoče ubogih — živ dokaz, kaj zmore živa vera — in koliko nebeške energije je v njej. Družba sv. Vincencija je živa apologija krščanstva.

Pristavimo le še, da je postal Ozanam leta 1836. doktor, l. 1842. profesor na pariškem vseučilišču in da je umrl 8. septembra l. 1853., po duhu genij, po veri in po srcu svetnik, skrben in priljubljen vseučiliški profesor, eden prvih dobrotnikov človeštva.

Dr. Fr. Kulovec:

Izobraženi stanovi v prvem krščanstvu.

(Dalje.)

Ker je krščanstvo dobilo v teku časa ravno med najvišjimi stanovi toliko vpliva, se je zdelo preganjalcem kristjanov dostikrat najprimerneje, da tukaj zastavijo sekiro. S tem so mislili krščanstvo naravnost v srce zadeti. Več cesarjev je izdalo svoje reskripte izrecno samo proti odličnejšim, premožnejšim in izobraženejšim kristjanom. Valerijan n. pr. določa, da naj senatorji, odličnejši možje in rimski vitezi izgube čast in premoženje. Če bi pa še vztrajali v krščanstvu, naj izgube življenje. Matronam naj pobero vse premoženje in jih odpeljejo v pregnanstvo. Vsem kristjanom na cesarskem dvoru pa naj konfiscirajo premoženje in jih deportirajo na cesarska posestva.¹ Dioklecijan je pa svoj prvi reskript naperil proti kristjanom na dvoru, glasno znamenje, da je moral biti njih vpliv in njihovo število veliko, če je smatral ta korak za najpotrebnejši.

Ta proces vedno bolj prodirajočega pokristjanjanja, ki smo ga opazovali na dvoru in med najvišjimi krogi, se je vršil počasi sicer, a z nevzdržljivo silo v vsem javnem življenju. Spričo teh dejstev so še pagani resignirano tožili, češ, da ljudje omnis dignitatis — vsakega dostojanstva — prestopajo h krščanstvu. Tertulijan priznava iz lastne izkušnje: ta religija ima že conciliabula, castra ipsa, tribus, decuriones, palatium, senatum, forum v posesti (Apologeticum 37). Krščanske npravne resnice so se jele vedno bolj uveljavljati v ljudskem življenju. Dolgo časa krščanstvo za zgodovinarja sploh ni obstajalo. Številno je bilo neznatno, njegov vpliv na javno življenje, na kulturo in mišljenje velike mase zelo majhen. Ni bilo novih velikih zunanjih pojavov, ki bi morali po svoji velikosti in važnosti vzbuditi pozornost zgodovinarja. V tem dejstvu je psihologična razlaga, zakaj imamo iz prve dobe prav malo izvunkrščanskih poročil o novi religiji. Sedaj so se pa razmere že temeljito izpremenile. Očito je postalo vsem, da je krščanstvo počelo velikega gibanja, in to gibanje je npravnega, verskega, splošno kulturnega značaja. Vsi, ki so hoteli videti, so morali izpregledati, da se pripravlja velik preobrat v npravnem in verskem naziranju, ki ni imelo s prejšnjim nobenega stika. Kdo ne bi bil opazil, da jih je že brezštevilno, ki drugače sodijo o Bogu, o človeku, o državi, kakor dosedanja družba? Komu naj bi bilo ušlo, da so tukaj ljudje, ki razglašajo nova počela

¹ ... ut senatores et egregii viri et equites Romani dignitate omissa bonis spoliuntur et si adeptis facultatibus Christiani perseveraverint, capite quoque mulcentur, matronae adeptis bonis in exilium releguntur. Caesariani autem confiscantur et cuncti in caesarianas possessiones descripti mittuntur. (Cyprian, ep. 80, 1.)

družabnega reda in življenja, pravičnost in medsebojno ljubezen? Kdo ne bi bil opazil, da je njihovo zakonsko življenje in medsebojno občevanje ožarjeno z gloriolo svetosti in čednosti? Mnoge sile so bile na delu, ki so ustvarjale novo, krščansko kulturo. Valovi novega življenja so zasegali vedno nove množice in jih potezali v krog nove kulture. Rimski cesarji, sodniki, zgodovinarji in pisatelji so prisluškavali, pa so slišali le tuje glasove. Prezirati jih niso mogli več, morali so se baviti s krščanstvom. Cesarji so hoteli zatreti novo gibanje s svojimi reskripti, ki so bili navadno signali za krvava preganjanja. Sodniki so vlačili pristaše nove vere pred svoj sodni stol in so postopali proti njim s kaznimi in vsemi nasilnimi sredstvi, ki jim jih je nudila rimska postavodaja. Toda njihove sodbe so bile le seme za nove pristaše. Najnevarnejši v tem boju pa so bili oni, ki so rabili duševno orožje: paganski, posebno pa gnostiški pisatelji.

Gnostike imenujemo zastopnike velikega modroslovno-verskega gibanja. Po svojem bistvu je bilo to neka zmes orientalskih verskih naziranj s krščanskimi idejami. Značilno za vse orientalske religije je bil nauk o dveh počelih vsega: o Bogu kot dobrem in svetu kot slabem počelu. Med njima je prepad, ki so ga premostili s tem, da so verovali v neka vmesna bitja. Ti posredujejo zvezo med Bogom in svetom. Drugi skupen znak je bilo veliko hrepenenje po odrešenju od hudega. Te ideje so spravili v zvezo s poljubnimi krščanskimi resnicami. Nastala je cela vrsta manj ali bolj fantastičnih verskih sistemov, ki so imele silno moč na ljudske množice. Prijali so ji, ker niso prikrajševali njenih čutnih zahtev, na drugi strani so pa tudi umskemu razmišljanju odpirala širno pot.

Nadarjeni možje so stali na čelu temu gibanju. Trdili so, da hočejo dati svojim pristašem spoznanje (*γνῶσις*) v verskih stvareh, kakor ga jim nudi cerkveno krščanstvo. Zato so se imenovali gnostiki. V njihovo službo so se vdinjale cele šole in sekte, zasnovali so obširno literaturo, sestojeko iz svetih knjig, evangelijev, apokalips, nabožnih knjig, pesniških del itd. Splošna sodba je, da je bil gnosticizem mlademu krščanstvu mnogo bolj nevaren, kakor pa nasilna preganjanja rimske državne oblasti. Imel je v tisti sinkretistični dobi, ko je svet ljubil izbirati le to, kar mu je všeč, vse pogoje za zmago. In vendar ni zmagal. Dasi je že vse poplaval, je vendar Cerkev pravočasno izločila njegove zmotne nauke iz cerkvenih občin in ohranila nepokvarjeno božje razodetje. S tem, da je Cerkev odbila gnostični napad na svoje verske resnice, je pokazala, da je skrbna varihinja njej izročene božjega nauka in ga ne da omadeževati s tujimi primesmi. Njena zmaga je pa tudi glasna priča, da je resnično prejela pri svoji ustanovitvi dar nezmotljivosti za doto.

V tem boju, ki so ga izzvali protikrščanski misleci, so Cerkvi dobro služili njeni izobraženi možje. Mnogi so bili že v krščanstvu vzgojeni, drugi so pa šele prestopili. Ti — bivši filozofi, učitelji, znan-

stveniki — so v krščanstvu navadno nadaljevali posel, ki so ga izvrševali v paganstvu, seveda s tem razločkom, da so kot kristjani z orožjem uma to zidali, kar so prej podirali, in ono podkopavali, kar so prej čistili.

Apologeti drugega stoletja, ki smo o njih zadnjič govorili, so se morali le bolj braniti in odgovarjati na stavljene ugovore. Vendar že njihova dela daleč presegajo sodobno modrost. Paganska filozofija je živela v samih dvomih, apologeti so pa vedeli na vsa vprašanja zadovoljive odgovore. Krščanski misleci tretjega stoletja so pa že zasnovali v veličastnih obrisih novo krščansko svetovno nazorje. Kar so zamislili veliki paganski misleci, zlasti Platon in

Turška kavarna v Bosni.

Aristotel, o zadnjih vzrokih sveta in vesoljstva, o človeku, o vrednosti človeškega življenja, vse to so izpopolnili in obogatili s krščanskimi idejami. Ravno na polju, kjer se je moglo paganstvo najbolj ponašati z uspehi svojega duha, so postavili ti možje nasproti enakovredna dela. Ko so vse utemeljevali in uredili po enotnih načelih, so dali svojim delom pečat znanstvenosti. Nastale so visoke šole, ki so pospeševale krščansko znanost. Znameniti sta postali zlasti visoka šola v Aleksandriji in Antiohiji. Aleksandrijsko je povzdignil na višek slave Origines, radi svoje pridnosti imenovan *Adiaphorikos*. V letih, ko se morajo navadni ljudje še najbolj učiti, je postal vsled svoje učenosti že voditelj visoke šole. Šele osemnajstleten je dosegel to čast. Glas o njegovi učenosti je bil tako velik, da ga niso prihajali

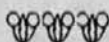
poslušat le kristjani, ampak tudi pagani, Judje in heretiki. Njegov vpliv je segal v najvišje kroge. Julija Mamea, mati Aleksandra Severa, je celo dopisovala z njim o znanstvenih vprašanjih. Poklicala ga je tudi v Antiohijo, da je na cesarskem dvoru razkladal svojo modrost. Sebi enakega tekmeca je imel v Rimu v Hipolitu Rimskem.

To delo ni moglo ostati brez uspehov. Porfirij in Arnobij, za-grizena protikrščanska pisateljca, se kar ne moreta načuditi, odkod ta hipen preobrat, da zapiše toliko izobražencev paganstvo: Tam magnis ingeniis praediti oratores, grammatici, rhetores, consulti iuris ac medici, philosophiae etiam secreta rimantes, magisteria haec expetunt spaltis, quibus paulo ante fidebant.— To častno izpričevalo dajeta prvokrščanski inteligenci dva pagana. (Dalje.)

Fr. Žalko:

Prošnja.

Ustvaril si mlado srcè:
v srcè hrepenenje dejal,
moj cilj si nad zvezde prižgal —
Bog, daj mi jeklenih moči.

Fr. Žalko:

Severen motiv.

Ah, solnce ne ljubi teh krajev ...
Le včasih z očesci zaspanimi
in solčnih pokrajin pijanimi
in vročih razkošij in gajev
veselih in pisanih rajev
poljubi te blede ravni,
utrujeno spet zamiži;
ah, vse je tak mrzlo, ledeno —
le srce je mlado, ognjeno.

Drobiž.

Rok za rešitev uganke v zadnji številki se je podaljšal za en mesec.

Duhovne vaje, ki so bile razglašene v zadnji številki, bodo v knezoškofijskem zavodu sv. Stanislava od 1. septembra zvečer do 5. septembra zjutraj. Dostop k tem duhovnim vajam imajo samo abiturienti. Zadnji rok za priglasitev je dne 28. avgusta.

Popravek. Šahovska naloga 79 v št. 10. »Mentorja« mora imeti na g2 belo damo, ne črno.

Biskup dr. Juraj Dobrila. Spomenknjiga stogodišnjice njegova rodenja. To je naslov knjige, ki jo je izdalo pred kratkim »Tiskovno društvo« v Pazinu, pod uredništvom istrskega pesnika A. Kalca (Nadan Zorin). Z isto pravico bi se imenovala knjiga lahko tudi: »Istra v 19. stoletju«. Dobrila je ustvaril za Istro novo zgodovinsko periodo, kajti veliko tega, kar se nahaja dobrega v Istri, ima svoj začetek v Dobrili. Posamezni članki so prepleteni s pesnimi različnih pesnikov v slavo Dobrili. Med temi sta dve komponirani, prva: »U počast Dobriline 100godišnjice« (Nadan Zorin) od Š. Santela, slovenskega slikarja in komponista, druga: »Himna Jurju Dobrili« (Vrlinov) od M. R. Brajše. Lepo riše razmere za fevdalizma uvodni članek: »Kako je bilo u Istri koncem XVIII. in početkom XIX. stoljeća« (A. Kalac). Članku »Roditelji biskupa Dobrile« sledi prav za prav najvažnejši del: Življenjepis biskupa Dobrile, ki opisuje njegovo življenje. Rodil se je v selcu Ježenju tinjanske župe nedaleč od Pazina 16. malega travna 1812. Selo je obiskoval v Pazinu, Karlovcu in Gorici. Po kratkem službovanju ga pošlje škof Ravnika v Augustineum, kjer je dosegel z izvrstnim uspehom doktorat bogoslovja. Nato je bil ravnatelj in katehet na ženski šoli v Trstu in pozneje ravnatelj in profesor tržaškega semenišča. Leta 1854. je postal župnik in kano-nik stolne cerkve v Trstu, pa ne za dolgo, leta 1858. je bil že škof poreško-puljski. Leta 1875. ga premeste v Trst, kjer je

škofoval do svoje smrti, 13. prosinca leta 1882. Roditelji so mu bili kmetskega stanu, siromašni, ali pošteni. Za svojega Jurija so potrošili 21 goldinarjev, in še teh se je izgubilo na potu deset. Niso mu mogli dati več, ker niso imeli. Zato je pretrpel Jurij dosti pomanjkanja. V Gorici je spal dva meseca na klopi v mestnem drevoredu in se živil ob kruhu in vodi. Nikdar ni pozabil na te težke dni in je potrošil kot škof velike vsote za mladež. Kar je imel, je delil z drugimi. Mnogim siromakom je otrl solzo, ko je delil med nje hrano v gladnih letih. Bil je človek, ki je naredil v vsakem oziru toliko za Istro, da se imenuje po pravici oče siromašnega Istrana. Nadaljnji članki so: »Strossmayer i Dobrila« (D. Vac) in »Anton Martin Slomšek« (dr. Iv. Pregelj): naš jugoslovanski apostolski trifolij. Krasna je slika »Budi hvaljeno« (V. C. Emin).

Sveti Just. Zgodovinska igra v štirih dejanjih. Italijanski spisal dr. Fr. Petronio, iz rokopisa prevedel dr. Josip Debevec. Tržaški stolni prošt dr. Fr. Petronio, dobro znan kot pesnik, je proslavil mučeniško smrt sv. Justa v štiridejanski zgodovinski igri, ki se odlikuje po živahnem dialogu in pesniškem jeziku. S posebno spretnostjo je igro v slovenščino preložil profesor dr. J. Debevec; posrečilo se mu je dati igri tako dovršeno obliko, da se bere kot izvirnik. Igra bo dosegla lep uspeh povsod, kjerkoli jo bodo uprizorili. V Trstu so jo že opetovano igrali, tudi v mestnem gledališču, z najboljšim uspehom.

Salomonovi rudniki. Spisal J. R. Haggard, poslovenil J. M. Katol. Bukvarna v Ljubljani. Afrikanška povest. Cena broš. 1 K 60 h, v platnu 2 K 40 h. Pisatelj nam odgrinja v tej povesti skrivnosti Afrike ter nas seznaja najprej s strašnimi težavami, s katerimi je zvezan prehod skozi puščavo čez gore, pokrite z večnim snegom in ledom. Nato pa pripelje svoje junake, kolikor jih ne pogine med potom, v deželo, kjer se nahajajo bajni rud-

niki, iz katerih je črpal kralj Salomon svoje dijamante in dragocenosti in kjer je dobil slonovo kost za svoj slonokoščeni prestol.

Roža sveta. Spisal J. R. Haggard, poslovenil J. M. Povest iz tretje križarske vojske. 2 K 80 h, vezano v platnu 3 K 90 h. Ta povest je izšla kot XVIII. zvezek »Ljudske knjižnice« v zalogi »Katoliške Bukvarne« v Ljubljani. Pripovedna zbirka, »Ljudska knjižnica« ima namen, obogatiti slovensko slovstvo z zanimivim, a izbranim berivom. Snov te povesti je zajeta iz časa križarskih vojsk, torej iz one dobe, ko je bila verska ideja tako močna, da si je pripelo tisoče in tisoče vitezev križ na svoje prsi ter šlo osvobojevati sveto deželo iz rok nevernikov.

Zgodovinske anekdote. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Šepal sem. Znani francoski kardinal in diplomat Talleyrand (1754 do 1838) je precej šepal. Prej zvest služabnik Napoleonov ga je takoj zapustil, ko je temu ugasnila zvezda sreče. Najbolj čudno se je zvil takrat, ko je Napoleon po bitki pri Lipskem pribežal v Pariz, preden so prišle tja zavezniške armade. Ni vedel, kaj bi naredil. Vedel je, da z Napoleonom ne bo več dosti opraviti, čisto zapustiti ga pa še ni smel. Nekdo mu je hotel očitati to neznačajnost in ga je vprašal: »Kaj ste pa delali tedaj, preden so prišli zavezniki v Pariz?« — Talleyrand pa ni bil v zadregi, odrežal se je: »Šepal sem.«

Gostoljubnost. General francoske konjenice Lasalle — padel je pri Wagramu — je ljubil boj in dobro kuhinjo. Ko je bil v Elbingu na Pruskem, je na poseben način vrtil revne častnike k obedu. Uro, preden se je obed vršil, je razobesil njegov sluga na balkon zastavo: dolgo palico, na koncu pa privezano plapolajočo servieto. Znamenita zastava je vihrala toliko časa, da je bilo zasedenih vseh dvajset stolov pri generalovi mizi. Častniki njegove divizije so čakali na znamenje in napravili generalu obisk; vsakega je obdržal pri kosilu. Če pa prti ni več plapolal, ni kazalo drugače kakor odložiti obisk na drugi dan.

Henrik IV. in kmet. Henrik IV. (1589—1610), francoski kralj, gre na lov.

Odstrani se od spremstva; pod nekim drevesom ob cesti zagleda kmeta, sedel je tam. »Kaj delaš tukaj?« — »Čakam, da bo kralj mimo prišel.« — »Če hočeš iti z menoj, te bom nekam peljal, kjer si ga boš prav dobro lahko ogledal.« — Kmet gre s Henrikom in ga vpraša: »Kako bom pa vedel, kdo je kralj?« — »Poglej samo naokoli in kdor bo ostal pokrit, tisti je kralj.« — Prideta do spremstva, ki kralja spoštljivo pozdravi. »No, kdo je kralj?« vpraša Henrik. — »Pri moji veri, eden od naju, ali Vi ali pa jaz, kajti samo midva sva še pokrita,« se odreže kmetič.

Dobro srce. Maršal Turenne (1611 do 1675) je pregledoval svoje čete in videl častnika, ki je bil zelo dober in nadarjen, a zelo reven. Njegov konj je bil tako slab, da se je komaj držal pokoncu. Turenne povabi častnika na obed in mu reče: »Dovolite mi, da Vam napravim uslugo; upam, da ne boste odrekli svojemu generalu. Vidite, jaz nisem več star trideset let, preživahni konji me utrudijo. Opazil sem pa danes zjutraj, da imate konja, ki bi bil kakor nalašč zame. Ali mi ga odstopite?« Častnik je res mislil, da bo napravil svojemu generalu uslugo; z veseljem mu je odstopil svoje kljuse in dobil drugi dan zanj enega najboljših konj francoske armade.

Imeniten odgovor. Henrik IV. se je sploh jako rad šalil. Tudi najbolj resnih ljudi ni pustil pri miru. Bassompierre je bil francoski poslanik na španskem dvoru; prišel je za par dni v Pariz. V veliki družbi mu reče Henrik: »Povejte nam, kako ste prišli v Madrid?« — »Jahal sem na prav lepem osličku.« — »Izvrstno, velik osel na majhnem oslu!« — Bassompierre pravi čisto mirno: »Gospod, zastopal sem Vaše Velikanstvo.«

Nekoč pelje Henrika kmet čez Loiro. Brado je imel črno, lasje pa že sive. »Kako je to?« vpraša Henrik. — »Čisto navadno, lasje so dvajset let starejši kakor brada.«

Zadostuje. Henrik IV. pride v mesto Beaune. Povsod so mu streljali na čast, samo tukaj ne. Župan ga pride sprejet in začne govor: »Veličanstvo, ne zamerite, da nismo streljali, vzrokov je

več. Prvič, mi sploh nimamo nobenega topa... — »Je že dosti,« ga prekine kralj, »ta vzrok zadostuje.«

Telegrafični slog. Talleyrand ni rad dosti pisal. Če je že moral odgovoriti na kako pismo, je opravil zelo na kratko. Neka imenitna gospa mu je naznanila, da ji je umrl mož. Talleyrand je pisal pismo sledeče vsebine: »Spoštovana gospa! — Obžalujem! — Vaš vdani Talleyrand.« — Kmalu nato se je gospa drugič omožila. Naznanila je to kardinalu in dobila od njega to-le pismo: »Spoštovana gospa! — Bravo! — Vaš vdani Talleyrand.«

Izpolnjeno povelje. Napoleon je ukazal, da ne smejo kupovati nobene reči od Angležev, torej tudi kave ne. Zaprli je Angležem celi kontinent. Ko pa pride v neko vas k domačemu župniku, ga zasači pri požiganju kave. »Kako to, Vi rabite blago, ki je prepovedano?« — »Saj vidite, da ga le požigam.«

Lafontainovo jabolko. Slavni francoski basnopisec La Fontaine (1621 do 1695) je vsako jutro užil pečeno jabolko. Nekoč položi jabolko na mizo, da se shladi, in gre v biblioteko po knjigo. Ta čas vstopi v sobo njegov prijatelj, vzame jabolko in ga sne. La Fontaine pride iz knjižnice, jabolka ni več; takoj ugane, zakaj ne. S strašanskim krikom zavpije: »Moj Bog, kdo je snedel jabolko, ki je bilo na mizi?« — »Jaz ne,« reče prijatelj. — »Tem bolje, dragi moj.« — »Zakaj?« — »Zato, ker sem dejal noter arzenik za podgane.« — Zdaj je pa prijatelj začel kričati. »O moj Bog, arzenik, zastrupljen sem, o moj Bog!« — »Le potolaži se, dragi moj,« se smeje La Fontaine, »saj ni tako hudo; hotel sem le vedeti, kdo je pojedel moje jabolko.«

Gounod in Mozart. Gounod (1818 do 1893), znameniti francoski glasbenik, je povedal nekemu mlademu »učenjaku« to-le: »Ko sem bil mlad, sem rekel: Jaz, potem sem rekel: Jaz in Mozart, kmalu nato: Mozart in jaz, sedaj pa pravim: Mozart.«

Geografske drobtine. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Pribežališče za ptice. Lov na ptice je dosegel tudi v Uniji strahovite dimenzije. Samo v državi Louisiana so

leta 1912. pomorili 4.266.000 divjih ptic. Zlasti otok Marsh Island, jugozahodno Novega Orleansa, je bil pravi raj za lovce te vrste; na milijone uboge živali so tam postrelili ali polovili. Vdova znanega milijarderja Sage Russela je sedaj otok kupila za 750.000 kron in ga podarila revnim pticam; čuvaji ne bodo pustili nobenega lovca nanj; ostal bo tak kot je, divji in neobljuden. Dolg je 25 km, širok 12 km.

Tujiški promet. Nekateri dne je v alpskih mestih število tujcev uprav ogromno. Poleti n. pr. je v Inomostu razmerje med domačini in tujci 1:3-4, v Solnogradu 1:5, v Monakovem 1:0'9 itd.

Najsevernejši časopis. Znano je, da so v zadnjem času začeli kopati na Spitzbergih premog; tudi pozimi so delavci tam. Da jim pa ni preveč dolgčas, izhaja sedaj v Green Harbour trikrat na teden časopis »Tidende«. Poročila dobivajo po brezžičnem brzojavu iz Kristjanije.

Najboljša pšenica na svetu raste pri mestu Sautiagu v državi Chile (Čile). Leta 1884. je bilo 84% vsega obdelanega sveta v Chile posejanega s pšenico.

Najglobljo točko v morju (prej 9636 m med Karolini in Ladroni) je izmerila nemška ladja »Planet« severovzhodno filipinskega otoka Mindanao. Dobili so globino 9780 m.

Država s 55 prebivalci. Na severovzhodu, Sardinije vidimo mal otoček. Tavołara; okoli 10 km je dolg, 2 km širok. Leta 1910. je bilo na otoku »ljudsko štetje« — štejejo pa lahko na dan do petdesetkrat — in našli so 55 prebivalcev. Leta 1836. je podaril sardinski kralj Karol Albert prebivalcem otoka samostojnost. Volili so kralja in izvolili nekega Barteleonija, vladar je kot kralj Pavel I. do 30. maja 1882. Tedaj umre. Najbrže pa njegovo kraljevanje ljudem ni prijalo ali pa so mislili, da ne morejo dobiti vrednega naslednika, zato niso izvolili nobenega več za kralja. Volijo pa predsednika za dobo deset let. Pečajo se z rejo ovac.

Na otoku Guadalupe zahodno od polotoka Kalifornija so zasledili 100

glav broječe krdelce takozvanih »slonov tulnjev« (Elefantenrobben), o katerih so dosedaj mislili, da so že izumrli. Poznali so jih samo po pripovedkah in opisih domačinov ter raziskovalcev iz prejšnjih časov. Otok je sicer popolnoma neobljuden. Samci postanejo do 5 m dolgi. Šest mladih tulnjev so poslali v njujorški akvarij, kjer se prav dobro počutijo. Razen na Guadalupe nikjer na svetu ni te posebne živali.

Mororan. Malokomu je znano to ime in vendar je pristanišče Mororan med japonskimi na tretjem mestu, kar se tiče prometa. Poiščemo ga na jugu otoka Jeso ob »vulkanskem zalivu«. Krasen je ta zaliv, popolnoma okrogel — vulkaničen izvor —, premer 23 milj, à 1852 m, vhod ima širino 15 milj, globok je zaliv do 90 m: idealni pogoji za pristanišče prve vrste. Še večje važnosti bo Mororan, ko bodo začeli izkoriščati bližnje premogovnike.

Naše slike: Mesto Čajnica, ob meji Novibazar, prištevajo vsled njene romantične lege med posebno priljubljene biserne bosenskih mest. Na eni strani varuje mesto okrog 100 m globok jarek, na drugi pa se dviga proti nebu impozantno skalovje, pomešano z vitkimi jelkami. V mestu, v katerem prebiva okrog 2000 duš, tekmujeta med seboj dve molivnici: s hriba gleda v dolino mogočna srbska ka-

tedrala, nižje ležečo Čaršijo pa združuje stara, toda sloveča turška mošeja. Kar je za nas Brezje, to je za Srbe iz Hercegovine, Černogore, bližnje Srbije in Novibazarja ta srbska cerkev Matere božje. Na praznik Marijinega Vnebovzetja dne 27. avgusta se zbere tu na tisoče pobožnih romarjev. Čudežna podoba Matere božje je, kakor pripoveduje pravljica, delo sv. evangelista Luke, ki je napravil nekako ob istem času tri podobne slike. Še danes posebno priljubljene vzhodnim kristjanom: eno hranijo v Čajnici, drugo na gori Athos, tretjo pa v Jeruzalemu. Ob srbsko-bosanski meji stoji mesto Višegrad. Prijatelje starožitnosti zanimajo tu razvaline stare turške utrdbe in tehnično zgrajen most, ki presega po svoji impozantnosti in moči celo sloveči »Rimski most« v Mostaru. Kakor pričajo v kamen vdolbljeni napisi, je dal premostiti Drino veliki vezir Mehmed paša Sokolovič v l. 1571. Most združuje 11 lokov. ki proti sredini naraščajo. Dolgost mostu cenijo na 170 m, širokost pa na 6'3 m. Po pravljici je Sokolovič zato postavil tako mogočen most, da bi ž njim ilustriral nemajno zvestobo in vdanost Bošnjakov do Turkov. Neporušljivost in vekotrajnost mostnih kamnov je ohranil celo ondotni pregovor: Ostade kao čuprija na Višegradu — stoji trdno kakor most ob Višegradu.

Dr. Fr. T.

Ljubljana, Sv. Petra cesta 23.

K. A. KREGAR,

trgovina z usnjem
na debelo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: lžarskih potrebščin :

:: Glavna zaloga ::
„SAVA“-kreme
v korist obmejnim Slovincem!

Zajec & Horn,

Ljubljana, Dunajska cesta 73.
Telefon št. 73.

Beton in železo-beton.

Fundamenti, stropovi, mostovi, vzdava turbin, stopnice, tlakovi, ksilolit,
cevi za kanale. Umetni kamen (okraski za fašade, obh. mize, balastrade).

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v
gotakem slogu, v splošno zadovoljnost in po smerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

V Šmihelu, 12. avg. 1909.

Za stavbni odbor:
Frančišek Gabršček, kupni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firmežev in lakov ter vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Priloga se pred. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna tvrdka.

Knjigovoznica „Ratol. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Knjižnicam zvesti popust. — — Solidno delo, zmerno ceno.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica števil. 4

priloga pred. duhovščini in p. n. občinstvu svojo veliko in bogato zalogo **priložnostnih daril**
kot ure, verižice, uhane, zapestnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno potrebo se jamči

Nizke cene!

Priporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
telovadna čevlje,
hlače, srajce, če-
pice, pasove, zna-
ke za uniforme.

Prodajalna „Ratol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

priloga svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapiski, kopirne knjige,
šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črtilo, gumi, tintnika, ravnila,
trikote, šestila, barve, čopiče, raznovrstne razglednice in devocijonalije.